Івашко Сергій Володимирович,
завідувач кафедри кримінально-виконавчого та кримінального права Пенітенціарної академії України, кандидат юридичних наук
Мовчан Богдан Андрійович,
слухач Пенітенціарної академії України

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ В ДЕРЖАВНІЙ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧІЙ СЛУЖБІ УКРАЇНИ

Корупція була і є однією з найбільших загроз ефективності державних інституцій та забезпечення конституційного принципу верховенства права в Україні. Особливо вразливою до корупційних проявів є Державна кримінально-виконавча служба України (далі- ДКВС України), що здійснює контроль та управління системою виконання кримінальних покарань. Корупційні ризики у цій сфері підривають правовий статус установ виконання покарань, сприяють порушенню прав засуджених та послаблюють суспільну довіру до даної інституції та органів правопорядку нашої країни загалом.

Запобігання корупції у ДКВС України є складним завданням, що вимагає комплексного підходу. Його реалізація передбачає виявлення основних корупційних ризиків, розробку реально діючих превентивних механізмів, а також формування правосвідомості працівників служби та населення. Водночас на практиці виявляються численні проблеми, що ускладнюють ефективне запобігання та протидію цьому явищу.

Бусол О. Ю. зазначає, що корупція у правоохоронних органах підриває довіру населення до здатності державних структур діяти в інтересах всього суспільства, піднімаючи проблему на політичний рівень. У такій ситуації гласність результатів антикорупційної роботи може не лише зберегти, але й зміцнити довіру громадян до державних інституцій. Важливо при цьому забезпечити професійність, об'єктивність та попереджувальний характер поширеної інформації [1, с. 27].

Корупція у кримінально-виконавчій системі виявляється в різних формах: підкуп, зловживання службовим становищем, отримання неправомірної вигоди за сприяння або перешкоджання у виконанні службових обов'язків. Такі прояви виникають як на

рівні керівництва установ так і серед рядових працівників. Корупційні дії можуть бути як відкритими, так і прихованими, що значно ускладнює їх виявлення та документування.

Важливим і небезпечним аспектом є системний характер корупційних проявів, коли неправомірні дії підтримуються внутрішньою організаційною культурою або непрозорістю процедур. Це створює високий рівень латентності кримінальних правопорушень та ускладнює їхню превенцію.

Дослідження свідчать, що основними причинами вчинення злочинів із корупційною складовою є рівень правового та соціального захисту персоналу, матеріальне забезпечення, а також недостатнє знання керівників підрозділів про способи виявлення таких злочинів серед підлеглих. Усунення цих детермінантів потребує комплексного підходу [1, с. 18].

Серед ключових проблем запобігання корупції у ДКВС України слід виділити недосконаліть законодавчого регулювання, коли деякі положення залишаються декларативними і не забезпечують реальної відповідальності за порушення. Відсутність ефективного контролю та моніторингу діяльності персоналу ускладнює своєчасне виявлення порушень, а практика проведення внутрішніх перевірок часто носить формальний характер. Низький рівень правової та етичної підготовки працівників, недостатнє усвідомлення ризиків та наслідків корупційних дій підвищують ймовірність їх вчинення. Соціально-економічні фактори, такі як низький рівень оплати праці, соціальна незахищеність та психологічні навантаження, сприяють використанню службового становища для отримання незаконної вигоди. Вплив неформальних зв’язків і тиску з боку внутрішніх та зовнішніх груп у деяких випадках призводить до того, що керівництво установ закриває очі на порушення через політичні або корпоративні інтереси.

Передусім слід забезпечити прозорий і належний порядок відбору кадрів у ДКВС України, на що вказують Європейські пенітенціарні правила. Вони наголошують на необхідності ретельного підбору персоналу, належної професійної підготовки як на початковому етапі служби, так і протягом кар’єри, адекватної оплати праці та надання статусу, поважного в суспільстві [2].

Підготовка персоналу є ключовим елементом кадрової політики. З цієї точки зору відомий український вчений-кримінолог І.Г. Богатирьов підкреслює, що добір, професійне

навчання та перепідготовка кадрів кримінально-виконавчої служби є невід'ємною складовою будь-яких реформ. Концептуальні засади формування кадрового потенціалу для кримінально-виконавчої служби та інших органів виконавчої влади закладені в Стратегії державної кадрової політики на 2012–2020 роки, затвердженій Указом Президента України від 1 лютого 2012 року № 45/2012 [3, с. 33].

Важливу негативну роль у формуванні умов корупційної поведінки відіграє поширена серед населення думка про тотальну корумпованість державного апарату та неможливість вирішити свої проблеми без участі в корупційних відносинах. Це породжує зневіру в здатності захистити себе від корупціонерів і знижує мотивацію до активної протидії цьому явищу. Соціальна значущість профілактики злочинів визначається, зокрема, тим, що вона дозволяє запобігати можливості їхнього вчинення. Профілактичні заходи дають змогу впливати на криміногенні чинники ще на ранніх етапах, що полегшує їх усунення. Водночас вони дозволяють переривати вже розпочату злочинну діяльність і запобігати негативним наслідкам. Такий підхід сприяє боротьбі зі злочинністю найбільш гуманними методами та з мінімальними втратами для суспільства [4, с. 120].

Для ефективної протидії корупції у ДКВС України використовуються різні механізми. До них належать правове регулювання та дисциплінарна відповідальність, що передбачає суворе дотримання антикорупційного законодавства та обов'язкове застосування санкцій. Внутрішній контроль і аудит включають регулярне проведення перевірок службової діяльності, моніторинг фінансових потоків і оцінку ризиків корупційних дій. Профілактична робота та навчання персоналу спрямовані на підвищення правової та етичної культури працівників. Прозорість процедур і електронізація документообігу дозволяють зменшити ризик маніпуляцій і тиску, а залучення громадськості та незалежних органів підвищує рівень зовнішнього контролю та суспільної довіри.

Ефективне запобігання корупції потребує комплексного підходу, що поєднує адміністративні, правові та соціально-психологічні заходи. Потрібно вдосконалювати законодавчу базу, забезпечивши прозорі критерії відповідальності та механізм застосування санкцій. Необхідно підвищувати мотивацію працівників через соціальні гарантії, підвищення оплати праці та поліпшення умов праці. Важливо активізувати навчальні

програми з етики та антикорупційного законодавства, запровадити системи оцінки ризиків і внутрішнього аудиту на основі сучасних інформаційних технологій, а також розширювати участь громадськості та незалежних структур у контролі за діяльністю ДКВС України.

Отже, корупція у ДКВС України залишається однією з головних перешкод для ефективного функціонування системи виконання покарань. Основними проблемними аспектами є недосконаліть законодавства, недостатній внутрішній контроль, низький рівень правової культури персоналу та вплив соціально-економічних факторів. Для ефективного запобігання та протидії корупції необхідно поєднувати правові, організаційні та соціально-психологічні заходи, вдосконалювати законодавчу базу, забезпечувати прозорість процедур, електронізацію документообігу, регулярний контроль і аудит, підвищувати правову культуру працівників та активно залучати громадськість. Лише комплексне впровадження зазначених заходів дозволить забезпечити належну превенцію корупційних проявів і підвищити довіру суспільства до ДКВС України.

Список використаних джерел

1. Бусол О. Ю. Протидія корупційній злочинності в Україні у контексті сучасної антикорупційної стратегії : автореф. дис. … д-ра юрид. наук : 12.00.08. Київ, 2015. 36 с.

2. Європейські пенітенціарні правила : рекомендація № R (2006)2 Комітету Міністрів держав учасниць Ради Європи. База даних (БД) «Законодавство України». Верховна Рада (ВР) України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_032

3. Богатирьов І. Г. Актуальні питання підготовки фахівців у вищих навчальних закладах: досвід, проблеми, перспективи. *Матеріали Міжнар. наук.практ. конф., присвяч. 3й річниці утворення навч. закладу* (м. Чернігів, 7–8 черв. 2013 р.) / Чернігів. юрид. коледж ДПтС України. Чернігів : Вид. Лозовий В. М., 2013. С. 33–34.

4. Боднарчук О. Г. Теоретичні основи та адміністративно-правові механізми протидії корупції в ДКВС України : монографія. Київ : Центр учб. літ., 2016. 462 с.